



Comisiynydd
Cenedlaethau'r
Dyfodol
Cymru

**Future
Generations**
Commissioner
for Wales



Taith tuag at

Gymru o Gymunedau Cydlynys

- 1: Pobl yn weithgar yn eu cymunedau:** Creu'r amodau lle gall pobl a chymunedau wneud y pethau sy'n bwysig iddynt hwy
- 2: Cymunedau cysylltiedig:** Cynorthwyo cymunedau i greu cysylltiadau da a bod yn ddiogel
- 3. Mynediad i wasanaethau llesiant allweddol:** Cynorthwyo economïau sylfaenol bywiog
- 4: Sefydliadau angori cymunedau:** Gwerthfawrogi'r rôl a photensial y gall sefydliadau angori cymunedau ei chwarae wrth adeiladu cymunedau cydlynus





Comisiynydd
**Cenedlaethau'r
Dyfodol**
Cymru

**Future
Generations**
Commissioner
for Wales



Taith tuag at

Gymru o Gymunedau Cydlynys

Yn y Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol,
diffinnir y rôl hon fel:

*“Cymunedau atyniadol, hyfyw a diogel sydd â
chysylltiadau da.”*



Diffinio'r nod

Ysgrifennodd yr awdur Americanaidd Meg Wheatley: “Nid oes unrhyw bŵer a fedr greu mwy o newid na chymuned yn darganfod yr hyn sy'n bwysig iddi.” Er gwaethaf hynny, cred llai na 25% o bobl ledled Cymru y gallant effeithio ar benderfyniadau a wneir yn lleol.

Pan fydd cymunedau'n gydlynus, mae ganddynt gysylltiadau da (yn cynnwys rhai digidol); gallant addasu i newid, ac maent yn ffocysu ar lesiant y bobl sy'n byw yno gyda mynediad da i wasanaethau llesiant allweddol megis addysg, iechyd, tai, manwerthu a thrafnidiaeth. A gall pobl wneud yr hyn sy'n bwysig iddynt.

Mae cymunedau cydlynus cysylltiedig yn rhan bwysig o lesiant pobl fel unigolion. Adnabu Sefydliad Iechyd y Byd bod diffyg gweithredu, ymddiriedaeth, a theimlad o berthyn, a chymdogaethau ansicr yn egluro 19% o'r bwlch mewn iechyd gwael rhwng yr incwm cyfartalog uchaf a'r isaf ar gyfer dynion a menywod yn Ewrop. Elfen allweddol yw presenoldeb sefydliadau cryf, lleol – a elwir yn aml yn 'sefydliadau angori cymunedau' – megis ymddiriedolaethau datblygu, mentrau cymdeithasol, cymdeithasau tai a chynghorau tref/cymuned. Maen nhw'n bwysig

oherwydd eu bod yn deall cymunedau lleol ac am fod ganddynt ymrwymiad hirdymor i'r ardal a wasanaethir ganddynt.

Mae cymunedau cydlynus hefyd yn gosod llesiant wrth wraidd datblygiad economaidd lleol. Mae'r Economi Sylfaenol yn ymwneud â gwasanaethau cyffredinol sylfaenol sy'n cynorthwyo bywyd bob dydd, megis iechyd, gofal a manwerthu. Gan fod bron i hanner holl gyflogaeth lleol yn ymwneud â'r gwasanaethau hyn, a'u bod yn gymharol sefydlog ac yn medru ymdopi â sioc economaidd, gall cyrff cyhoeddus eu gwerthfawrogi a'u cryfhau drwy agor gofod ar gyfer sgysiau i facsimeiddio eu potensial, gan greu amodau i'w helpu i wneud cyfraniad mwy.



Drwy'r holl ddogfen hon byddwch yn dod o hyd i nifer o adroddiadau sy'n berthnasol i wrthrych y pwnc. Os gwelwch yn dda darllenwch y ddolen os byddwch yn gweld y symbol hwn.



Diffinio'r nod

Ble i ffocysu gweithredu wrth gyfrannu at y nod hwn

Creu cymunedau hyfyw lle gall pobl wneud y pethau sy'n bwysig iddynt hwy

[\(Gweler Cymru o Gymunedau Cydlynus - pwnc taith 1: Pobl yn weithgar yn eu cymunedau\)](#)

Cynorthwyo cymunedau i greu cysylltiadau da

[\(Gweler Cymru o Gymunedau Cydlynus – pwnc taith 2: Cymunedau cysylltiedig\)](#)

Cynorthwyo mynediad i wasanaethau llesiant allweddol mewn cymunedau

[\(Gweler Cymru o Gymunedau Cydlynus – pwnc taith 3: Mynediad i wasanaethau llesiant\)](#)

Gwerthfawrogi rôl sefydliadau allweddol wrth adeiladu cymunedau cydlynus

[\(Gweler Cymru o Gymunedau Cydlynus – pwnc taith 4: Sefydliadau angori cymunedau\)](#)

Deall rôl tai mewn cymunedau cydlynus

[\(Pwnc taith i gael ei archwilio ymhellach yn y cyfnod nesaf\)](#)

Creu cymunedau lle gall pobl deimlo'n ddiogel

[\(Pwnc taith i gael ei archwilio ymhellach yn y cyfnod nesaf\)](#)

Galluogi cymunedau i gysylltu'n ddigidol

[\(Pwnc taith i gael ei archwilio ymhellach yn y cyfnod nesaf\)](#)

Gofynion statudol eraill mewn perthynas â'r nod hwn

Mae'r **Ddeddf Teithio Llesol (Cymru) 2013** yn ei gwneud yn ofynnol i awdurdodau lleol fapio a gwella'n barhaol lwybrau a chyfleusterau ar gyfer "teithio llesol" – a ddiffinnir fel cerdded neu feicio at ddiben penodol, megis mynd i'r gwaith neu gyrchu gwasanaethau, yn hytrach nag fel weithgaredd oriau hamdden.

Mae **Polisi Cynllunio Cymru** yn arwyddocaol yn y dasg o'n symud ni tuag at garbon isel, cymdeithas gydnerth, adeiladu amgylcheddau â chysylltiadau da i bawb yng Nghymru sy'n gwella ein bywydau, iechyd a llesiant. Mae'n cyflwyno'r cysyniad o lunio lle, ymagwedd holistig tuag at gynllunio a dylunio datblygu a mannau agored, sy'n ffocysu ar ganlyniadau cadarnhaol. Mae'n manteisio ar botensial ardal i greu datblygu o ansawdd da a mannau agored sy'n hybu ffyniant, iechyd a llesiant pobl.

Mae Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant Cymru (2014) yn gosod dyletswyddau ar awdurdodau lleol, byrddau iechyd a Gweinidogion Cymru sy'n ei gwneud yn ofynnol iddynt weithio i hybu llesiant y rhai sydd ag angen gofal a chymorth, neu ofalwyr sydd ag angen cymorth. Egwyddorion y Ddeddf yw: cynorthwyo pobl ag anghenion gofal a chymorth i ennill llesiant; gwneud pobl yn ganolog i'r system newydd drwy roi iddynt lais cyfartal yn y gofal a dderbyniant; mae partneriaeth a chydweithredu'n sbarduno cyflawni gwasanaeth; a gwasanaethau'n helpu i leihau angen a sicrhau fod y gofal cywir ar gael ar yr amser cywir.



Mae rhai o'r camau a'r gweithrediadau yn y ddogfen hon yn cyd-fynd â'r polisiau a nodir mewn deddfwriaeth - mae camau a gweithrediadau penodol sy'n glynu wrth y rhain wedi eu hamlygu mewn oren gyda symbol 'St'.

Galluogwyr

Mae cyflawni'r nod hwn yn fwy **tebygol o ddigwydd pan fydd...**

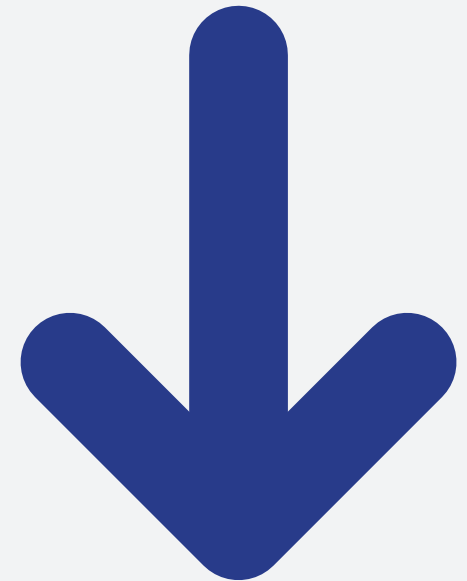
- Cyrff cyhoeddus yn creu'r amodau gorau ar gyfer helpu cymunedau i wneud yr hyn sy'n bwysig iddynt hwy.
- Cyrff cyhoeddus yn sefydlu'r sgysiau am yr 'hyn sy'n bwysig' i bobl fel rhan hanfodol o'r modd y maent yn gweithio ([gweler y Daith tuag at Ymgyfraniad](#)).
- Cronfeydd allweddol a chyllidebau lleol yn cael eu defnyddio'n greadigol.
- Sefydliadau angori cymunedau a fedr roi llais i bobl leol, yn cael eu cynorthwyo i ddal asedau ac adeiladu cydnerthedd.
- Cymorth ar gael i arweinyddion cymunedol, actifyddion, entrepreneuriaid a gwirfoddolwyr.



Analluogwyr

Mae cyflawni'r nod hwn yn llai **tebygol o ddigwydd pan fydd...**

- Cyrff cyhoeddus yn gweithio mewn seilos heb fabwysiadu ymagweddau 'seiliedig-ar-le' tuag at yr hyn sy'n bwysig i bobl.
- Cyrff cyhoeddus yn gweld cymunedau fel rhai diffygiol, gan ffocysu ar wendidau ymddangosiadol ac anwybyddu cryfderau.
- Cyfleoedd cyllido'n fyr eu tymor a thameidiog.
- Agweddau tuag at gymunedau'n perchnogi asedau'n cael eu cyfyngu gan farn mai cyrff cyhoeddus yw'r 'lle naturiol' ar gyfer cadw asedau, a pherchnogaeth gan y gymuned yn dod yn bosibl yn unig pan na fydd cyrff cyhoeddus yn medru eu fforddio.
- Cyrff cyhoeddus yn siarad am ymgyfrannu a chyd-gynhyrchu ond heb fuddsoddi ar gyfer gwneud hyn yn iawn.





Comisiynydd
**Cenedlaethau'r
Dyfodol**
Cymru

**Future
Generations**
Commissioner
for Wales



Taith tuag at

Gymru o Gymunedau Cydlynys

4: Sefydliadau angori cymunedau

Gwerthfawrogi'r rôl a fedr sefydliadau angori cymunedau eu chwarae, a'u potensial yn y broses adeiladu cymunedau cydlynus

Diffinio'r mater

Mae ar gymunedau cydlynus angen sefydliadau angori cryf, yn cynnwys ymddiriedolaethau datblygu, mentrau cymdeithasol cwmniâu cydweithredol, cymdeithasau tai a chynghorau tref a chymuned, sy'n deall bod gan gymunedau lleol ymrwymiadau hir dymor i'r ardal a wasanaethir ganddynt.

Yn aml dywed cymunedau sy'n cael gwasanaeth da gan sefydliadau angori cymunedau nad yw'r sefydliadau hyn yn cael eu gwerthfawrogi gan gyrff cyhoeddus. Bydd deialog rhwng grwpiau sy'n

hyrwyddo'n egnïol weithgareddau llesiant ar lawr gwlad a chyrrff cyhoeddus ag ymrwymiad i lesiant cymunedau yn ei gwneud yn haws i bobl leol wneud mwy o bethau sy'n bwysig iddynt hwy.

Mae arnom angen sefydliadau cymunedol sy'n ceisio chwilio am a gwrando ar anghenion a barn pobl leol, hyrwyddo ac eirioli ar eu rhan a darparu gwasanaethau a gweithgareddau ar gyfer y gymuned, gan weithio mewn partneriaeth agos â sefydliadau'r sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector yn lleol.

Synergedd a chysylltiadau â theithiau eraill



Taith tuag at Ymgyfraniad

Pwnc 3: Effaith a chyfleu ymgyfraniad



Taith tuag at Gymru lewyrchus

Pwnc 3: Economiâu lleol



Taith tuag at Gymru â diwylliant bywiog lle mae'r Gymraeg yn ffynnu

Pwnc 3: Diwylliant fel mecanwaith ar gyfer newid

Gwneud **Newidiadau** Syml

Mapiwch y sefydliadu angori cymunedau yn eich ardal - mewn partneriaeth â **Chynghorau Gwirfoddoli Cymunedol, Cymdeithas Ymddiriedolaethau Datblygu yng Nghymru** a **Chyngor Cymru dros Sefydliadau Gwirfoddol**.

Sicrhewch fod eich sefydliad yn deall cryfderau a phosibiliadau o fewn y sefydliadau angori cymunedau sy'n gweithio yn eich ardal, a sut y gallwch eu helpu i gyflawni eich amcanion llesiant a'ch camau.

Darganfyddwch ffyrdd o ennyn ymgyfraniad sefydliadau angori cymunedau i gryfhau eu gallu i weithio gyda chymunedau lleol ar y pethau sy'n bwysig iddynt hwy, gan ddefnyddio amrywiaeth o ddulliau a fformatau [ymgysylltu hygyrch a chynhwysol](#).

Cynorthwywch [raglenni cynorthwyo cymheiriaid a dysgu](#) sy'n bodoli eisoes sy'n dwyn sefydliadau angori cymunedau a phartneriaid at ei gilydd i rannu arfer gorau a bod yn onest am heriau a methiannau. Dysgwch oddi wrth, a chyfrannwch at [astudiaethau achos](#) sydd wedi cael eu creu o'r dysgu hyn gyda chymheiriaid.

Bod Yn Fwy Anturus

Cynorthwywch a galluogwch gymunedau [i ennill asedau](#) sydd o bwys i bobl leol. Cynhaliwch sgysiau am bosibiliadau wedi eu fframio o gwmpas 'beth sydd o bwys' i gymunedau, a llai am galedi a thoriadau yng nghyllid y sector cyhoeddus.

E.e. Asedau sy'n eiddo i gymunedau - [Sefydliad Glynebwy](#).

Dysgwch wersi oddi wrth [brosiectau fel Skyline](#) sy'n dwyn sefydliadau angori cymunedau'r Cymoedd at ei gilydd mewn ymdrech i ailgysylltu pobl â'r dirwedd. Galluogwch y gymuned i gynhyrchu syniadau ar gyfer mwy o ddefnydd newydd o adnoddau naturiol gan y gymuned a chynigiwch ddewisiadau ar gyfer rheoli er budd cymunedol lluosog.

Cynorthwywch gymdeithasau tai sy'n arwain datblygiad safleoedd defnydd cymysg i archwilio'r angen am [gyfleusterau cymunedol](#) a fedrai gael eu [defnyddio gan sefydliadau Angori Cymunedau](#).

Ystyriwch 'ddefnydd cyfamser' gan gymunedau cyhoeddus ac asedau cyhoeddus a phreifat nad ydynt yn cael eu defnyddio'n ddigonol.

E.e. [Defnydd Cyfamser](#) – Adfywio Cymru.

Archwiliwch ddulliau nas ariennir o gynorthwyo sefydliadau angori cymuned. Er enghraifft, cyngor cyfreithiol pro bono, cyngor ar ynni, cyngor technegol ar arolygon i adeiladau, yswiriant a rennir, rheoli asedau, mynediad i hyfforddiant staff a rennir. Mae enghreifftiau o fynediad i hyfforddiant staff ar y cyd yn anodd dod o hyd iddynt. **A fedr eich sefydliad gynnal prosiectau peilot ar ddulliau newydd o greu hyfforddiant ar y cyd?**

Ceisiwch ddod yn '[Dref Drawsnewid](#)' sy'n meithrin prosiectau cynaliadwy wedi eu lleoli yn y gymuned.

Archwiliwch y cyfleoedd i gynorthwyo sefydliadau Angori Cymunedau gyda'r capasiti i groesawu cynlluniau credydau amser.

ee

ee

CARTREF

Bod Yn Fwy **Anturus**



Anogwch sefydliadau angori cymunedau i archwilio [cyfleoedd a rennir gan gymuned](#) os yr ydynt yn dymuno ennill a rheoli asedau lleol.



E.e. [Community Shares Scotland](#)



E.e. Porth i gefnogi angorau cymunedol i ddatblygu [asedau cymunedol](#)



Perchnogi'r Uchelgais

Gweithredu cenedlaethol a chydweithredol

Caiff celfyddydau a diwylliant eu defnyddio fel cyfle mawr i gyfrannu at [adfywio'n trefi a'n cymunedau](#).

Dysgwch o brofiad sefydliadau angori cymunedau'r Alban ac [ymddiriedolaethau datblygu](#) sy'n rym dros newid. Yn arbennig yn y modd y maent wedi defnyddio [Deddf Diwygio Tir \(yr Alban\) 2003](#) a [Deddf Ymrymuso Cymunedau 2015](#) i ddatgloi'r egni hwn. Mae yna [astudiaethau achos nodedig](#) ledled y wlad.

Dylai perchnogi asedau gan gymunedau fod yn ddewis arferol a realistig i gymunedau i gaffael tir ac asedau. Dysgwch oddi wrth argymhellion a wnaed yn yr [Alban](#). Mae arnom angen dysgu sut i symud i'r safle hwn yng Nghymru.

Mae yna [waith datblygu cymunedol cydgysylltiedig ar draws ardaloedd cynghorau tref a chymuned](#), sy'n cael eu cyflawni drwy gyfrwng partneriaeth.

Gweithredu sefydliadol

Cynorthwywch sefydliadau angori cymunedau i arwain rhaglenni adfywio canol trefi, yn cynnwys cymdeithasau tai.

E.e. [Grŵp Tai Arfordirol yn gweithio gyda Theatr Volcano](#).

E.e. <https://youtu.be/k5FChgA0bcY>

Cyrff cyhoeddus yn gweithio gyda sefydliadau angori cymunedau i adnabod dulliau sefydlog hir dymor sy'n adeiladu capasiti cymdeithasol ac sy'n cyflawni ystod eang o amcanion llesiant.

Anelwch ariannu at [gryfhau cymunedau](#), gan gynnwys setiau dysgu gweithredol, cymunedau o arfer a dysgu cymheiriaid yn nyluniad a chyflwyniad rhaglenni cyllid - i facsimeiddio'r dysgu rhwng grwpiau a ariennir a phartneriaid ehangach.

Enghreiffiau ac adnoddau eraill



Map o ymddiriedolaethau datblygu sy'n gweithio yn [yr Alban](#).



Adnoddau datblygu economaidd lleol neu ddatblygu cymunedol seiliedig ar asedau (theori ac arfer).



Cymdeithas Tai Arfordirol – [Buddsoddiad mewn Ardal Ddiwylliannol](#).



Astudiaethau achos Albanaidd [ar Hawl Cymunedau i Brynu](#).



Enghreiffiau o'r defnydd o adnoddau naturiol:

Llynfi – [Coetir cymunedol ar dir a reolir gan Gyfoeth Naturiol Cymru](#).



Grŵp coetir cymunedol ar Ynys Môn.



Golygfa Gwydyr – Menter gymdeithasol yn Llanrwst, yn gweithio ar dir a reolir gan Gyfoeth Naturiol Cymru.